

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ВІЙСЬКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОУН (1929–1939 рр.)

© Лісіна С.О., 2012

Проаналізовано праці українських та зарубіжних дослідників, які висвітлюють військово-організаційну діяльність ОУН у 1929–1939 рр., та з'ясовано стан наукової розробки проблеми.

The article has analyzed the works of Ukrainian and foreign researchers, which describe military and organizational activity of the United Nations Organization in 1929–1939 and explains the state of scientific development of the problem.

Великий науковий та пізнавальний інтерес становить історичний досвід діяльності Організації Українських Націоналістів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Як свідчить світова практика, переосмислення історії відбувається майже кожним поколінням. За останнє двадцятиріччя розбудови незалежної України вітчизняні публікації нових джерельних матеріалів і наукових видань істотно розширили документальну базу подій про становлення та перше десятиліття діяльності ОУН. Вимоги часу ставлять завдання створення науково обґрунтованої військової історії, зорієнтованої на активного українця, стійкого, із сформованою громадянською позицією. Майбутнє нашої держави значною мірою залежатиме від того, як сучасне суспільство знає і сприймає минуле. З огляду на це, проблеми історіографії військово-організаційної діяльності ОУН у 1929–1939 рр. набувають значної актуальності. Це стосується її джерельної бази, численних розвідок і спогадів, а також публікацій в періодиці [1].

Мета роботи – просистематизувати нагромаджені історичні знання в одному із важливих напрямків діяльності ОУН у другому міжвоєнному десятилітті – її військово-організаційній діяльності.

Історіографія проблеми бере свій початок фактично з моменту створення Організації. Перший опис створення ОУН з'явився у 1940 році у Празі під авторством Д. Кардаша (О. Ольжича) [2] чільного діяча ПУН.

Вартісним для дослідження цієї проблеми є праці активного діяча УВО-ОУН З. Книша. Оскільки засади діяльності організації були відображені у програмовій документації, то цікавою є його порівняльна студія, в якій зроблена спроба пояснення основного документа ОУН – Устрою [3]. У роботі "При джерелах українського націоналізму" [4] З. Книш подав значний документальний матеріал про діяльність молоді саме у військових організаціях, а у праці "Архів Сеника" [5] автор показує неможливість наявності великого архіву ОУН в Празі з уваги на конспіративну практику.

Член ПУН, головний редактор націоналістичних часописів, зокрема і «Сурми» та «Розбудови нації», В. Мартинець видав книгу про історію українського націоналізму, де значне місце посідає військова діяльність Є. Коновальця [6].

Дослідницький інтерес становить група праць – колишніх членів ОУН(б). Саме представникові "революційної" ОУН П. Мірчуку належить чи не перша спроба написання у 1968 році ґрунтовного дослідження з історії ОУН [7]. Цінність цієї монографії безсумнівна, з огляду на те, що в ній на основі значного фактичного матеріалу висвітлено зародження українського націоналізму, його організаційного оформлення та поширення на українських землях та в середовищі еміграції. В окремому розділі "Народини ОУН" вміщено текст промови Є. Коновальця під час закриття Конгресу, а також витяги з української преси про цю подію. Однак дослідник не приділив належної уваги військовим питанням, процесам кристалізації основних засад військово-організаційної діяльності, які розглядаються в праці доволі поверхнево і вичерпуються публікуванням резолюцій, постанов та рішень конференцій.

Робота Д. Мирона [8], написана ще протягом 1938–1939 рр. після звільнення з польської в'язниці, подає зібрані й систематизовані головні засади українського націоналізму 1930-х рр., показує витоки націоналістичних ідей з устремлінь Княжої та Козацької доби.

С. Мудрик-Мечник робить акцент на діяльності КЕ ОУН та її молодих членів, розглядаючи військово-організаційну діяльність Організації перед Другою світовою війною [9]. Окремі аспекти військово-організаційної діяльності розглядаються у студії С. Галамая [10].

Багато праць присвячено чільним членам ПУН, військовикам, які своєю діяльністю залишили теоретичний та практичний слід у розробленні воєнної доктрини ОУН. Грунтовна робота про Євгена Коновальця як керівника ОУН вийшла під авторством П. Мірчука [11]. Книга відзначається багатством фактичного матеріалу, який згодом ліг в основу великих робіт історика про діяльність ОУН. На основі глибоких узагальнень дослідник виділив три основні риси Коновальця: безкомпромісність, вірність державницьким позиціям і соборництво. Перу П. Мірчука належить персоналія “Степан Бандера” [12], як і праця П. Дужого [13], Є. Перепічки [14]. Доробки В. Кука [15] та П. Дужого присвячені діяльності Романа Шухевича [16]; існують спогади Х. Овад “Полковник Роман Сушко” [17]; О. Кучерук видав працю “Рико Ярій – загадка ОУН” [18]. Усі ці роботи є доволі цінними для дослідження з фактологічної точки зору, і, крім того, вони містять цікаві аналітичні спостереження, численні порівняльні характеристики, наукові висновки тощо.

Важливою з точки зору загального розуміння сутності та значення феномену ОУН в історії українського народу є діаспорна література. Саме через дослідження цієї проблематики на увагу заслуговає фундаментальна праця С. Наріжного [19], написана на основі джерельної бази Музею визвольної боротьби України у Празі і видана у 1942 р. (перша частина, 1999 р. – друга). Автор зібрав, систематизував та узагальнив велику кількість матеріалу про українські вищі школи та студентство, спортивні та пластові організації, значна частина яких надавала моральну та матеріальну підтримку акціям УВО, згодом ОУН.

Відомий публіцист Ю. Пундик [20] розглядає націоналізм як філософію життя, наголошуючи на мобілізації вольових зусиль українця для майбутньої революційної боротьби, спростовуючи при цьому критичні зауваження щодо відсутності практичного спрямування ОУН.

Окремі аспекти міжвоєнної доби в історії українського національно-визвольного руху розглядаються у студіях узагальнювального характеру. Це стосується, передусім, досліджень В. Косика. Цінність становлять окремі розділи монографії “Україна і Німеччина у Другій світовій війні” [21], в яких зроблено глибокий аналіз передвоєнної політичної ситуації у Європі. Особливу увагу приділено суспільно-політичним процесам у Західній Україні, де автор показує основні сили національно-визвольного руху УВО та ОУН.

Вартісну роботу опублікував авторитетний дослідник університету ім. Лойоли в м. Чикаго В. Маркус [22], де зазначає, що постання ОУН є результатом поступової організаційної інтеграції вже існуючих націоналістичних груп та діяльності окремих політичних діячів за одночасної кристалізації спільної ідеологічної платформи.

Розвиваючи цю тему, слід звернути увагу на низку дослідницьких робіт зарубіжних учених. Праця Д. Амстронга [23] є однією з кращих з того, що написано про ОУН в американській історіографії. Говорячи про український “інтегральний націоналізм», автор визначає серед основних світоглядних параметрів “культ дії, війни та насильства, які вважаються вираженням вищої біологічної життєздатності нації” [23, с.13].

Праці польських істориків містять багато фактичного матеріалу, почерпнутого з архівів і зображають ОУН як антидержавну, терористичну та пронимецьку організацію. Частково цього питання торкалися В. Шота [24], Ф. Свйонтек [25], В. Желенський [26], Р. Юрись і Т. Шафар [27], Р. Тожецький [28]. В. Желенський вважає, що ініціатива вбивства Б. Перацького була на боці українців. “Ця акція терору, – зауважив дослідник, – відповідала ментальності українських націоналістів, логічно випливала з традиції їхніх попередніх виступів” [26, с. 77]. Ставлення окремих авторів – В. Серчика [29], Р. Тожецького [30] – до довоєнної ОУН є стримано негативним. Польські дослідники приділили багато уваги акціям ОУН, зокрема, – це версія В. Побуг-Маліновського [31] про вбивство міністра внутрішніх справ Польщі.

Оцінка діяльності ОУН у науковій роботі польського історика Р. Висоцького [32] збігається з тією, яку дає їй сучасна українська історіографія. Книга є узагальнювальною працею, що фактологічно насичена, чітко структурована з детальною характеристикою діяльності ОУН першого десятиріччя існування. У другому розділі роботи йдеться про процес творення ОУН, формування її структури, керівних органів тощо. Аналізу процесу становлення ідеології ОУН присвячено третій розділ, де Р. Висоцький приділяє увагу методам боротьби за незалежність, видавничій діяльності організації та розповсюдженню нелегальної літератури. Четвертий розділ розглядає організації саботажних та бойових акцій на ЗУЗ під керівництвом С. Бандери, коли відбулося остаточне злиття кадрів УВО з ОУН. Інформаційно насиченим є розділ п'ятий, що висвітлює діяльність ОУН у другій половині 30-х років ХХ ст. Останній, шостий розділ монографії Р. Висоцького присвячений загальному огляду процесу становлення керівних органів ОУН у Європі та Америці. Окрему увагу автор приділив діяльності ОУН на Закарпатті впродовж 1938–1939 рр.

Збірник праць “Російський колоніалізм в Україні” [33, с. 164–415] оглядає українські визвольні організації: УВО, ОУН. Ядро книги ґрунтується на дійсних оперативних відомостях національної підпільної боротьби в Україні, які передавались в нелегальний спосіб за кордон і публікувались німецькою мовою. В книзі також показано біографічні епізоди життя Р. Шухевича, Є. Коновальця, С. Бандери.

Відповідно до диктаторського характеру радянської влади, односторонній підхід радянських істориків до висвітлення проблеми українського націоналізму, процесу формування націоналістичної Організації, становлення її організаційних засад призвів до навмисного замовчування чи свідомого перекручування багатьох фактів й значущості історичних подій. Це так звані претензії на наукові роботи, які, як правило, на документи ОУН не посилалися. З огляду на тенденційність їх оцінок та висновків щодо діяльності ОУН, характеризуючи ці праці, подамо тільки короткий їх перелік.

Робота А. Сенченка, опублікована у збірнику “Знищити український націоналізм на теоретичному фронті” [34] та опус О. Полторацького [35], були написані в дусі епохи, без належного наукового підходу до проблеми і рясніли звинуваченнями на адресу українських націоналістів щодо співпраці з А. Гітлером, як і книжка Ю. Римаренка [36].

Певною спробою дослідження емігрантського українського середовища та місця у ньому ОУН стали роботи В. Трощинського [37–38], в яких автор не скупиться на різні способи таврування українських націоналістів. М. Герасименко і Б. Дудикевич [39], С. Даниленко [40], К. Дмитрук [41] прагнули показати націоналістичну організацію винятково як “профашистську”, “штатну резидентуру німецької розвідки”.

У 80-х рр. ХХ ст. були опубліковані праці О. Поліщука [42–43], головна увага в яких приділялася не загалом націоналізму як явищу, а критиці окремих його засад – самостійності, соборності, незалежної держави, нації, ідеалістичного розуміння визвольної боротьби. Зауважимо, що такі ж намагання дискредитувати націоналістичний рух та провідні постаті визвольної боротьби, були характерні також і дисертаційним дослідженням, які торкалися цієї проблематики. До таких дослідників належать: Г. Кулик, Я. Лялька, А. Почапський [44–46].

З початком становлення нової української національної історіографії з'явився інтерес до об'єктивного та неупередженого вивчення теми дослідження. Питання діяльності української еміграції у зарубіжних країнах та національно-державницьких сил на західноукраїнських землях розглянуті в монографічних виданнях І. Дробота [47–48]. З'ясовуючи основні засади націоналізму, дослідник не повністю використав вагомий теоретичний доробок фундаторів ОУН у вигляді есе, статей, розвідок, програмових документів організації, що пролило б світло на низку суперечливих моментів з історії діяльності Організації.

Низка проблем, які більшою чи меншою мірою стосуються тематики цього дослідження, висвітлені у працях сучасних українських істориків. М. Швагуляк [49], І. Шумський [50], Б. Трофим'як [51] проаналізували вплив націоналістичної організації на активну молодь, використавши матеріали українських та зарубіжних архівів.

Колективна монографія інституту історії України [52] аналізує польський терор в Галичині у міжвоєнний період (Ю. Киричук), історико-правові аспекти польської окупаційної влади щодо українських політичних сил, зокрема УВО-ОУН. Інша праця Ю. Киричука [53] показує український національно-визвольний рух напередодні радянсько-німецької війни.

Програмні документи ОУН, а власне програма, частково досліджуються у наукових студіях С.І. Кичія [54] та В.І. Кучера [55].

Вагомою працею з дослідження історії українського націоналістичного руху є монографія А. Кентія (Центральний державний архів громадських об'єднань України), члена робочої групи з вивчення ОУН-УПА при Інституті історії України НАН України [56], в її основу лягли документи Празького архіву ОУН, де київський археограф об'єктивно підійшов до визначення ролі ОУН у боротьбі за українську державність, хронологічно аналізуючи історичний шлях ОУН та її організаційно-політичну діяльність. В іншій роботі [57] історик увів до наукового вжитку нові історичні факти, узагальнив дослідження своїх попередників і дав власні оцінки діяльності ОУН.

У 1938–1939 рр. ОУН брала активну участь у вирішенні українського питання на Закарпатті. Українська національна історіографія розглядає проголошення незалежності Карпатської України як перший крок до об'єднання усіх українських земель в єдиній державі. Працю, в якій показано роль ОУН у формуванні загонів Карпатської Січі, героїзм українців Галичини у захисті Карпатської України, написав М. Вегеш [58–59], П. Стерчо [60]. Також темі діяльності ОУН у Закарпатті в 30-х рр. XX ст. присвячені роботи під авторством В.В. Пальока [61] та І.В. Буковського [62]. Проблему військових формувань ОУН напередодні Другої світової війни розкриває у своїй праці В.В. Трофимович [63].

Помітним внеском у проблему військово-політичної діяльності ОУН міжвоєнного періоду є наукові праці українського історика І.О. Гаврилівна [64–70]. Автор робить узагальнення, які ґрунтуються на історичних джерелах і стали основою для сучасного бачення історії ОУН.

Протягом 1994–2010 рр. у наукових закладах України були захищені дисертації, автори яких тією чи іншою мірою торкалися різних аспектів цієї теми. Дослідженню історії творення ОУН та її діяльності у міжвоєнний період присвячені праці К. Бондаренка [71], В. Виздрика [72], І. Гаврилівна [73], О. Колянчука [74], А. Ліпкана [75], Ю. Юрика [76], І. Шандрівського [77], М. Мандрик [78], В. Ходака [79], О. Дарованця [80], Д. Веденєєва [81], О. Фуртеса [82].

Варто відзначити дисертацію І. Гаврилівна [73], яка подає перегрупування українських сил, їхні програми, форми і методи діяльності українських політичних партій у період польського окупаційного режиму. Серед робіт, що розкривають місце та роль особистості в діяльності ОУН, є матеріал І.Г. Шандрівського [77] про М. Капустянського на посаді військового референта ОУН. Ці роботи якнайточніше подають характеристики військово-організаційної діяльності організації та її членів.

До певної міри роль інформаційного джерела можуть відіграти і покажчики основних публікацій про діяльність ОУН [83–85]. Видання за авторством О.Є. Лисенка, О.В. Марущенка містить бібліографію публікацій за 1998–2002 рр., які висвітлюють історію ОУН та УПА й згруповані за їх характером і жанрами. Крім того, книга містить додаток у вигляді переліку матеріалів, вміщених у часописах “Український історик”, “Визвольний шлях”, “Сучасність” від початку їх виходу до 1990 року.

Отже, аналіз стану дослідження питань військового будівництва та військово-організаційної діяльності ОУН у зарубіжній, радянській, українській історіографії свідчить про відсутність на сьогодні комплексного ґрунтового дослідження, побудованого на докладному вивченні джерельної бази. Низка праць висвітлює лише окремі аспекти проблеми, не розглядаючи чинників військового та бойового духу українських націоналістів; діяльність ОУН щодо розбудови військово-політичної структури організації, яка спроможна об'єднати український народ в боротьбі за Українську соборну самостійну державу.

Огляд великої історіографії свідчить про те, що військово-організаційна діяльність, становлення воєнної доктрини ОУН отримали належне висвітлення лише у працях сучасних дослідників військової історії України. Тому є підстави стверджувати, що ця тема потребує подальшого дослідження. І якщо буде

залучено широке коло джерел, у тому числі й оперативних архівів із так званих радянських часів та європейських країн, то це дасть змогу істотно доповнити дослідження міжвоєнного періоду та поглибити розуміння процесів, що відбувалися в Україні у 30–40 роки ХХ століття.

1. Лісіна С.О. Джерела до вивчення військово-організаційної діяльності ОУН у 1929–1939 рр. // Вісник НУ «Львівська політехніка» «Держава та армія» / відп. ред. Л.Є. Дециньський. – № 693. – 2011. – С. 170–175.
2. Кардаш Д. (О. Ольжич) Український націоналізм / Д. Кардаш. – Прага, 1940. – 8 с.
3. Книш З. Устрій Організації Українських Націоналістів / З. Книш – Вінніпег; Буенос-Айрес, 1952. – 162 с.
4. Книш З. При джерелах українського організованого націоналізму / З. Книш. – Торонто: Срібна сурма, 1970. – 187 с.
5. Книш З. Архів Сеніка: Історико-критична студія / З. Книш. – Торонто–Нью-Йорк–Лондон–Сідней: Фондація ім. О. Ольжича, 1992. – 205 с.
6. Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН / В. Мартинець. – Вінніпег: Б.в., 1949. – 349 с.
7. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. – Т.1: 1920–1939 / П. Мірчук; за ред. С. Ленкавського. – Мюнхен–Лондон–Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. – 597 с.
8. Орлик М. Ідея і чин України. 1940 / М. Орлик. – К.: Укр. вид. спілка, 2001. – 216 с.
9. Мудрик-Мечник С. Шляхами підпілля революційної ОУН: Причинки до історії / С. Мудрик-Мечник. – Львів: Універсум, 1997. – 111 с.
10. Галамай С. Боротьба за визволення України 1929–1989 / С. Галамай. – Репр. вид. – Л.: Каменяр, 1993. – 343 с.
11. Мірчук П. Євген Коновалець (У 20-річчя смерті) / П. Мірчук. – Торонто: Ліга визволення України, 1958. – 106 с.
12. Мірчук П. Степан Бандера – символ революційної безкомпромісовості. – Нью-Йорк – Торонто: Ліга визволення України, 1961. – 160 с.
13. Дужий П. Степан Бандера – символ нації: Ескізний нарис про життя та діяльність Провідника ОУН: у 2 ч. – Ч.1 / П. Дужий. – Львів: Галицька видавнича спілка, 1997. – 192 с.; Ч. 2. – Л., 1998. – 384 с.
14. Перепічка Є. Феномен Степана Бандери. – Львів: Солом, 2006. – 736 с.
15. Кук В. Генерал Роман Шухевич – Головний Командир Української Повстанської Армії (УПА) / В. Кук. – К.: Бібліотека українця, 1997. – 110 с.
16. Дужий П. Роман Шухевич – Політик, Воїн, Громадянин / П. Дужий. – Л.: Галицька видавнича спілка, 1997. – 384 с.
17. Овад Х. Полковник Роман Сушко. (1894–1944): На вшанування його пам'яті / Х. Овад. – Торонто, 2006. – 305 с.
18. Кучерук О. Рико Ярій – загадка ОУН / О. Кучерук. – Львів: Піраміда, 2005. – 212 с.
19. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома війнами / С. Наріжний. – Прага, 1942. – Ч.1. – 352 с.; Ч.2 – К., 1999. – 272 с.
20. Пундик Ю. Український націоналізм / Ю. Пундик. Париж: Укр. націоналіст. вид-во в Європі, 1966. – 96 с.
21. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / В. Косик. – Париж–Нью-Йорк–Львів, 1993. – 659 с.
22. Маркус В. Півстоліття ОУН (1929–1979) / В. Маркус // Сучасність. – 1979. – Ч.4. – С. 45–63.
23. Armstrong John A. Ukrainian Nationalism. – Englewood, Colorado, 1990.
24. Szota W. Zarys rozwoju Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstanczej Armii // Wojskowy Przegląd Historyczny. – 1963. – 1. – S. 163–177.
25. Swiatek F. Czy tzw. Archiwum Senyka było autentyczne, czy też było to archiwum falsyfikatów // Najnowsze Dzieje Polski. Materiały i studia z okresu 1914–1939. – Warszawa, 1965. – Т.IX. – S. 275–280.
26. Zelenzki W. Zaboystwo ministra Pierackiego. – Warszawa, 1995;
27. Jurys R. Pitaval polityczny. 1918–1939 / R. Jurys, T. Szafar. – Warszawa, 1972.
28. Torzecki R. Kwestia ukraińska w polityce III Rzeczy. 1933–1945 / R. Torzecki – Warszawa, 1972.
29. Serczyk W. Historia Ukrainy / W. Serczyk. – Wrocław, 2001.
30. Torzecki R. Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej / R. Torzecki. – Warszawa, 1993.
31. Pobog-Malinowski W. Najnowsza. Historia polityczna Polski. 1914–1939 / W. Pobog-Malinowski. – Londyn, 1961.
32. Wsocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939: Geneza, struktura, program, ideologia. – Lublin, 2003. – 433 s.
33. Russischer Kolonialismus in der Ukraine: Berichte und Dokumente. – München, 1962. – 404 s.
34. Сенченко А. Небезпека нової інтервенції та український фашизм / А. Сенченко // Знищити український націоналізм на теоретичному фронті: зб. ст. – К., 1934. – Вип. 1. – С. 3–25.
35. Полянський О. Організація українських націоналістів: Шлях від теоретичних ідей до організаційної практики / О. Полянський // Наукові записки. – Серія: Історія. – Вип. 10. – 2000. – С. 7–19.
36. Римаренко Ю.І. Буржуазний націоналізм та його “теорії” нації /

Ю.І. Римаренко. – К.: Наук. думка, 1974. – 383 с. 37. Трощинський В.П. Зловісне обличчя неофашизму. – К.: Політвидав України, 1983. – 168 с. 38. Трощинський В.П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / В.П. Трощинський; Ін-т соціології НАН України. – К.: Інтел, 1994. – 259 с. 39. Герасименко М.П. Боротьба трудящих Західної України за воз'єднання з Радянською Україною (1921–1939) / М.П. Герасименко, Б.К. Дудикевич. – К., 1955. 40. Даниленко С.Т. Дорогою ганьби і зради / С.Т. Даниленко. – К., 1970. 41. Дмитрук К. Безбатченки / К. Дмитрук. – Львів, 1972. 42. Поліщук О. Реакційна сутність концепції держави в ідеології українського буржуазного націоналізму / О. Поліщук. – К.: Вища шк., 1981. – 157 с. 43. Поліщук О. Український буржуазний націоналізм і його «теорія» держави / О. Поліщук – К.: Вища шк., 1986. – 160 с. 44. Кулик Г. Українські буржуазні націоналісти – люті вороги трудящих: автореф. дис. ... канд. іст. наук / Г. Кулик. – К., 1947. – 20 с. 45. Лялька Я.С. Борьба трудящихся Западной Украины против фашизма и войны (1933–1939 гг.): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 / Я.С. Лялька. – Л., 1975. – 25 с. 46. Почапский А. Борьба против идеологии украинского буржуазного национализма за утверждение марксистско-ленинского мировоззрения на Западной Украине (20–30 гг. XX в.): автореф. дис. ... канд. филос. наук: 07.00.01 / А. Почапский. – К., 1965. – 21 с. 47. Дробот І.І. Пошуки шляхів до визволення України / І. Дробот, В. Кучер; Ін-т політичних та етнонаціональних досліджень НАН України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Школяр, 1999. – 280 с. 48. Дробот І. Трансформації української державно-соборницької ідеї (1920–1930-ті рр.) / І.І. Дробот; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2002. – 343 с. 49. Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація у Західній Україні на початку 30-х рр. ХХ ст. / М. Швагуляк // Записки НТШ. – Т.ССХХІІ. – Львів, 1991. 50. Шумський І. Ідея української державності в молодіжному русі на західноукраїнських землях у міжвоєнну добу (1930–1939) / І. Шумський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – Вип. 7. Серія: Історія: зб. наук. пр. / за заг. ред. М.М. Алексієвця. – Тернопіль, 1998. – С. 78–89. 51. Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. ХІХ ст. – перша пол. ХХ ст.) / Б. Трофим'як. – Тернопіль, 2001. – 134 с. 52. Політичний терор і тероризм в Україні ХІХ–ХХ ст.: історичні нариси / відп. ред. В. Смолій. – К., 2002. – 950 с. 53. Киричук Ю. Українські національно-патріотичні рухи і партії на початку німецько-радянської війни / Ю. Киричук, В. Мороховський // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин: зб. наук. пр. / за ред. П.М. Чернеги. – Київ–Краків: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – С. 132–135. 54. Кичій С.І. ОУН 1929 р.: Спроба історико-політологічного аналізу / С.І. Кичій // Сторінки воєнної історії України: зб. наук. пр. – Вип. 4 / відп. ред. В.А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2000. – С. 156–166. 55. Кучер В.І. Проблема державного устрою в програмах ОУН / В.І. Кучер // Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи: Міжнар. наук.-практ. конф. 10–11 листопада 1994 р. / гол. ред. М.І. Панчук. – К.: Інститут національних відносин і політології НАН України, 1995. – С. 75–79. 56. Кентій А. Нарис історії ОУН (1929–1941 рр.) / А. Кентій. – К., 1998. – С. 1–105. 57. Кентій А. Збройний чин Українських Націоналістів 1920–1956: Історико-архівні нариси / А. Кентій. – К., 2005. – 329 с. 58. Вегеш М. Сторінки історії ОУН-УПА в Закарпатті (1929–1939) / М. Вегеш // Сучасність – 2001 – № 2 – С. 85–103. 59. Вегеш М.М. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар у Карпатській Україні / М.М. Вегеш // Визвольний шлях. – 1993. – Кн.8. – С. 955. 60. Стерчо П. Карпато-Українська держава: До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках / П. Стерчо. – Репр. вид. – Львів: "За вільну Україну", 1994. – 238 с. 61. Пальок В.В. Виникнення і діяльність ОУН у Закарпатті в 30-х рр. ХХ ст. / В.В. Пальок // Українські землі в роки Другої світової війни: наук.-метод. зб. матер. конф. (Ужгород, 19 грудня 1997 р.) / Ужгородський державний університет / упор. В. Мельник і Р. Офіцинський. – Ужгород: Патент, 1998. – С. 19–29. 62. Буковський І.В. Карпатська Україна у боротьбі за свою незалежність / І.В. Буковський // Військово-науковий вісник НУ "Львівська політехніка". – Вип. 3. – Львів, 2001. – С. 13–22. 63. Трофимович В.В. Історія військових формувань ОУН: 1939–1942 рр. – Львів, 1994. – 71 с. 64. Гаврилів І. Військове питання в діяльності УВО-ОУН в міжвоєнний період / І. Гаврилів // Вісник Державного університету "Львівська політехніка" – № 344:

Держава і армія. – 1998. – С. 32–40. 65. Гаврилів І. Військова та політична діяльність ОУН напередодні Другої світової війни / І. Гаврилів // 1939 рік в історичній долі України та українців: матер. Міжнар. наук. конф. 23–24 вересня 1999 р. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – С. 77–81. 66. Гаврилів І.О. Воєнно-політична доктрина ОУН та її реалізація на початку Другої світової війни / І. Гаврилів // Військово-науковий вісник. – Вип. 5.– Львів, 2003. – С. 43–55. 67. Гаврилів І. Євген Коновалець на чолі УВО-ОУН / І. Гаврилів // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – № 502: “ Держава та армія” / відп. ред. Л.Є. Дециньський. – 2004. – С. 71–79. 68. Гаврилів І.О. Роман Шухевич – бойовик УВО-ОУН / І. Гаврилів // Військово-науковий вісник НУ “Львівська політехніка”. – Вип. 6. – Львів, 2004. – С. 61–73. 69. Гаврилів І.О. Проблема національних збройних формувань у діяльності політичних сил Західної України напередодні Другої світової війни / І. Гаврилів // Військово-науковий вісник НУ “Львівська політехніка”. – Вип. 4. – Львів, 2002. – С. 41–48. 70. Гаврилів І. Національні політичні сили Західної України та їх опір терору більшовицького режиму на українських землях / І. Гаврилів // Вісник НУ “Львівська політехніка” “Держава та армія” / відп. ред. Л.Є. Дециньський. – № 528. – Львів, 2005. – С. 87–94. 71. Бондаренко К. Діяльність організації Українських Націоналістів напередодні і під час Другої світової війни (1938–1945): Політичний та військовий аспекти: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / К. Бондаренко. – Л., 1997. – 17 с. 72. Виздрік В.С. Військово-патріотична діяльність УВО-ОУН серед української молоді Галичини: (1920–1939): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / В.С. Виздрік; Нац. ун-т “Львів. політехніка”. – Л., 2004. – 18 с. 73. Гаврилів І.О. Діяльність українських політичних партій та організації Західної України в умовах польського окупаційного режиму (1921–1939 рр.) (Військово-політичний аспект): автореф. дис. ... канд. іст. наук / І.О. Гаврилів, Державний університет “Львівська політехніка”. – Львів, 1996. – 24 с. 74. Колянчук О.М. Українська військова еміграція у Польщі (1920–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / О.М. Колянчук. – Л., 2000. – 20 с. 75. Ліпкан А.Г. Українське питання в радянсько-польських стосунках 20–50-х років ХХ ст.: військово-історичний аспект: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / А.Г. Ліпкан, Нац. ун-т “Львів. політехніка”. – Л., 2003. – 20 с. 76. Юрик Ю.З. Стратегія і тактика ОУН в українському національно-визвольному русі Західної України в 1929–1935 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / Ю.З. Юрик, Нац. ун-т “Львів. політехніка”. – Л., 2005. – 18 с. 77. Шандрівський І.Г. Військово-політична та наукова діяльність Миколи Капустянського: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / І.Г. Шандрівський, Нац. ун-т “Львівська політехніка.” – Л., 2003. – 20 с. 78. Мандрик М.В. Становлення ідеології інтегрального націоналізму в інтелектуальній спадщині української еміграції (1920–1930 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / М. Мандрик; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2004. – 21 с. 79. Ходак В.Я. Суспільно-політична діяльність Організації українських націоналістів (1929–1934 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / В. Ходак; Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаніка. – Івано-Франківськ, 2005. – 20 с. 80. Дарованець О.Я. Політика польської влади щодо Української Військової Організації та Організації Українських Націоналістів на Волині (1927–1939): автореф. дис. ... канд іст. наук: 07.00.01 / О. Дарованець; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2007. – 23 с. 81. Веденєєв Д.В. Діяльність спеціальних підрозділів руху українських націоналістів та УПА (1920–1950-ті рр.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 20.02.22 / Д.В. Веденєєв; Нац. академія оборони України. – К., 2006. – 32 с. 82. Фуртес О.О. Військово-історична проблематика у працях української еміграції 1920–1939 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / Нац. ун-т “Львівська політехніка”. – Л., 2009. – 20 с. 83. Здіорук С.І. Показчик публікацій про діяльність ОУН та УПА (1945–1998) / С.І. Здіорук, А.В. Гриневич, О.Г. Здіорук. – К., 1999. – 173 с. 84. Лисенко О.Є. Організація Українських Націоналістів та Українська Повстанська Армія: Бібл. показч. публ. 1998–2002 рр. / О.Є. Лисенко, О.В. Марущенко. – К., 2002. 85. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ ст.: Здобутки і проблеми / за ред. Л. Зашкільняка. – Львів, 2004. – 405 с.